
Розділ 6.

ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ МІЖНАРОДНИХ ПРОГРАМ ТА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У МІСЦЕВОМУ РОЗВИТКУ

6.1. КОРОТКА ДОВІДКА ПО ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У звіті, підготовленому на замовлення Фонду Чарльза Стюарта Мотта експертами САФ, зазначені наступні рекомендації донорам, які бажають працювати в країнах Центральної та Східної Європи: розвиток комплексних програм підтримки практики міжсекторного співробітництва; фокусом таких програм повинен бути місцевий рівень: підтримка донорів повинна мати одним із пріоритетів підтримку найбільш ефективних моделей розвитку громад, а також вироблення та застосування концепції корпоративної участі й відповідальності у процесах розвитку громад. Найбільш доцільними проектами щодо розвитку міжсекторного співробітництва, на думку міжнародних фондів, є ініціативи щодо налагодження діалогу між різними суспільними групами, проекти, спрямовані на розвиток програми розвитку громади, екологічні ініціативи, у запровадженні яких зацікавлені всі три сектори, проекти щодо будівництва соціальної економіки, ініціативи громадського лідерства.

Дані соціологічного опитування, здійсненого Інститутом державного управління та регіонального розвитку, вказують на існування досить чітко визначених тенденцій у сприйнятті представниками основних учасників міжсекторної співпраці (влади, бізнесу, організованої громадськості) можливостей та потреби використання ресурсів міжнародних програм.

Перш за все, лише 59,7 % респондентів поінформовані про проекти, які фінансуються міжнародними організаціями та фондами. З них 37,1 % отримує таку інформацію із засобів масової інформації, 19,4 % з рекламних буклетів та проспектів, 8,1 % від знайомих, 9,7 % — якимось іншим чином. Водночас, 56,5 % опитаних не вважають, що вони володіють достатньою інформацією про діяльність міжнародних програм на території Закарпатської області; позитивно оцінюють свій стан поінформованості лише 19,4 % респондентів, не дають відповіді — 24,2 %. Учасники соціологічного опитування прагнули дізнатися більше, насамперед, про можливість участі у здійсненні проектів, підтриманих міжнародними донорами — 40,3 %, про спрямування діяльності міжнародних організацій та фондів —

24,2 %, про обсяги їхньої допомоги — 16,1 %, про інше — 8,1 %; не дають відповіді на це запитання 11,3 % респондентів.

Частково такі результати можна пояснити тим, що 67,7 % опитаних не брали участі в реалізації таких проектів. Респонденти, які мають відповідний досвід, диверсифікують спрямування ініціатив, до яких вони були залучені, таким чином: освітнє — 14,5 %, гуманітарне — 8,1 %, інвестиційне — 4,8 %, культурне — 4,8 %. Цікаво, що найбільший відсоток респондентів у майбутньому бажає брати участь у гуманітарних проектах, 16,1 % — в інвестиційних, 14,5 % — у культурних, 12,9 % — в освітніх. Від міжнародних проектів представники широкої громадськості Закарпаття, насамперед, очікують фінансування — 41,9 %, передового досвіду — 22,6 %, можливості виходу на міжнародну арену — 16,1 %, нових технологій — 9,7 %, не дають відповіді — 9,7 %.

Найважчим питанням виявилася оцінка ефективності реалізації міжнародних проектів, оскільки 38,7 % респондентів не можуть її оцінити, 24,2 % — вважають високою, 19,4 % — середньою, 17,7 % — низькою. Водночас, 56,5 % учасників соціологічного опитування вважають, що міжнародні проекти сприяють розвитку регіону/місцевості/конкретної громади і лише 1,6 % — заперечують це. Подібно до попереднього запитання висока частка опитаних (29 %) вагається з відповіддю.

Про високу оцінку ресурсів та ефективності міжнародних програм опосередковано свідчать відповіді на запитання «Хто одержує найбільшу користь від реалізації проектів?», оскільки 38,7 % опитаних, тобто найбільший відсоток, вважають, що найбільшу користь від реалізації міжнародних проектів отримують всі громадяни. Водночас, на другому місці позиція, що «плодами» міжнародної допомоги найбільше користуються власне іноземці — 19,4 %, далі: державні та муніципальні службовці — 11,3 %, підприємці — 8,1 %, представники громадських організацій — 6,5 %, інші — 11,3 %.

Щодо найбільш оптимального спрямування ресурсів міжнародної допомоги, то 25,8 % респондентів вважають, що вона повинна спрямовуватись у сфери економіки, 17,7 % — у соціальну сферу, 14,5 % — в освіту та підвищення кваліфікації людських ресурсів, 12,9 % — на розвиток демократії, 8,1 % — у культуру, 6,5 % — на захист навколишнього середовища, 3,2 % — на гармонізацію міжетнічних відносин, 1,6 % — на підтримку засобів масової інформації, 8,1 % — на щось інше.

Цікаво, що найвищий відсоток респондентів вважають, що найбільш ефективно здатні реалізувати проекти міжнародних організацій та фондів громадські організації — 37,1 %. Далі слідують: органи місцевого самоврядування — 25,8 %, органи державної влади — 19,4 %, комерційні установи — 12,9 %, інші — 3,2 %.

Ставлення громадян до ресурсних можливостей, які створюються міжнародними організаціями чи програмами, що реалізуються на території області, варто зіставити з реальним станом справ, а точніше з діяльністю на території регіону таких інституційних утворень.

Насамперед, окремо слід виділити діяльність Карпатського фонду, який з 1995 р. діє на території прикордонних областей України, Угорщини, Польщі, Румунії і Словаччини, діє також Міжнародна регіональна фундація Карпатський фонд (Фонд розвитку Карпатського Єврорегіону). Як відомо, серед українських територій до складу Карпатського Єврорегіону входять Закарпатська, Львівська, Чернівецька, Івано-Франківська області. Обмежений географічний масштаб діяльності зумовлює чітке цільове спрямування програм Фонду, зміст яких визначається реальними проблемами прикордонних, багатоетнічних і, переважно, сільських за структурою поселення територій.

Основною метою діяльності Фонду є розвиток місцевої демократії та громадянського суспільства. Завданнями Фонду є сприяння регіональному та місцевому економічному, соціальному і культурному розвитку, транскордонному співробітництву та гармонізації міжетнічних відносин.

Карпатський фонд підтримує ініціативи неприбуткових інституцій і органів місцевого самоврядування, метою яких є ефективне вирішення ними місцевих та регіональних проблем. Його завдання є наступними:

- заохочення участі громадян у місцевому самоврядуванні, співпраці між різними секторами суспільства;
- зміцнення місцевої демократії і розвиток громадянського суспільства шляхом підтримки місцевих ініціатив, участі громадян у процесі прийняття рішень;
- підвищення здатності неурядових організацій, органів місцевого самоврядування задовольняти громадські та регіональні потреби, розвиваючи місцеві стратегії розвитку;
- сприяння розвитку транскордонного та міжетнічного співробітництва, обміну інформацією, поширенню кращих взірців управління та розвитку;

- заохочення участі громадян у місцевому та регіональному розвитку;
- зміцнення співробітництва між різними секторами, зокрема неурядовими організаціями, місцевими органами управління та бізнесовими структурами.

На даний час Карпатський фонд адмініструє наступні програми:

- інституційного зміцнення громадських організацій та органів місцевого самоврядування (програма малих грантів);
- програма гармонізації міжетнічних відносин;
- транскордонного економічного співробітництва в Карпатському Євро регіоні;
- транскордонного культурного діалогу;
- збереження Карпатської культурно-історичної спадщини;
- ромської транскордонної співпраці Romanet (Романет);
- комплексного розвитку сільських громад;
- приз за кращий досвід місцевого самоврядування.

Упродовж 1995 — першої половини 2001 років було підтримано 68 ініціатив громадських організацій та органів місцевого самоврядування Закарпатської області (цей показник не включає проекти, які були підтримані Карпатським фондом за рахунок регрантованих коштів Міжнародного фонду «Відродження» у 2001 р.).

З цього числа бенефіціарів Карпатського фонду на території Закарпатської області слід відзначити органи місцевого самоврядування, діяльність яких була відзначена як інноваційна для української частини євро регіону. Серед місцевих органів влади Закарпатської області в рамках програми «Приз за кращий досвід місцевого самоврядування» були відзначені Перечинська селищна рада (1999 р. — за сприяння самоорганізації жителів, ефективну співпрацю з громадськими організаціями з метою газифікації та реклами селища), Ужгородська міська рада (1999 р. — за розробку концепції соціально-економічного розвитку міста, налагодження механізму підтримки малого бізнесу), Квасівська сільська рада (2000 р. — за діяльність щодо відродження гуцульських традицій, зокрема проведення фестивалю «Гуцульська бринза»). Карпатський фонд також два рази підтримував проекти Рахівської районної ради: 1996 р. — щодо розробки концепції створення Рахівської вільної еколого-економічної зони, 1997 р. — ініціативу «Створення передумов для сталого екологічно зорієнтованого економічного розвитку гірських населених пунктів Рахівського району». У 2000 р. був також підтриманий проект Закарпатської обласної ради щодо

дослідження стану та вироблення рекомендації щодо гармонізації міжетнічних відносин у регіоні та Карпатському Єврорегіоні взагалі. У контексті актуальності проблеми транскордонного співробітництва для Закарпатської області, слід навести як приклад підтримку Карпатським фондом проекту Закарпатського відділення міст України щодо налагодження транскордонної співпраці міст-партнерів як чинника регіонального соціально-економічного розвитку (2001 р.).

Окрім специфічної для західноукраїнських областей діяльності Карпатського фонду, громадські організації, органи місцевого самоврядування, засоби масової інформації, навчально-освітні заклади Закарпатської області мають також скористатися можливостями програм міжнародних організацій, які діють у всеукраїнському масштабі.

Зокрема, слід навести приклад міжнародної громадської благодійної організації — Міжнародного фонду «Відродження» (МФВ). Прикладом підтриманих проектів, ініційованих інститутами Закарпатської області, є ініціативи щодо створення Закарпатського центру захисту прав циганської меншини (ГО «Фонд розвитку Карпатського Єврорегіону»), навчально-методичної допомоги українським школам Берегівського району, більшість населення якого складають угорці (гімназія з українською мовою навчання м. Берегова), створення осередку скаутської організації «Пласт» (Рахівська загальноосвітня школа, розширення Національного природного парку «Синевір» (ГО «Товариство «Синій Вир»)).

Окрім того, з 1996 р. Львівське регіональне відділення МФВ почало працювати разом із Карпатським фондом — Фондом розвитку Карпатського Єврорегіону над ідеєю пілотної програми, ядром якої була концепція сталого розвитку громад. Першим прикладом практичного втілення цієї програми була спільна підтримка ініціативи Рахівського району щодо створення передумов для екологічно зорієнтованого сталого розвитку гірських населених пунктів, про що вже йшлося вище.

Після реорганізації Міжнародного фонду «Відродження» і ліквідації його регіональних відділень, головний офіс організації здійснює частину своїх програм на території Західної України за посередництва українського представництва Карпатського фонду, який у 2000–2001 рр. отримав від МФВ фінансові ресурси для подальшого регрантування їх серед локальних громадських організацій та органів місцевого самоврядування.

6.2. м. УЖГОРОД

Для міста, у якому значну питому частку у виробництві займають малі та середні підприємства, важливим є існування інститутів, місія яких полягає у підтримці підприємництва. Саме такою організацією є Закарпатський фонд підтримки підприємництва (TES-фонд), який діє з 1995 р., зосереджуючись на трьох ключових напрямках: забезпечення послуг для розвитку бізнесу, включно надання консультацій та проведення тренінгів для новостворених та діючих підприємств Закарпатської області, бізнес-інкубатор, розвиток транскордонного ділового співробітництва. З часу свого заснування Фонд надав допомогу понад 250 клієнтам, серед яких були початківці й уже діючі підприємства, співпрацює з місцевими органами влади у питаннях реформування економіки міста та області, надає інформаційні послуги іноземним підприємцям. Враховуючи досвід та здобутки TES-фонду, інституційну спроможність, з 1999 р. його діяльність була підтримана програмою Європейського Союзу TACIS у рамках напрямку «Надання підтримки установам з підтримки малого та середнього підприємництва».

У сфері підтримки малого та середнього бізнесу, зокрема підприємців-початківців, працює також Бізнес-центр Ужгородського національного університету. Центр був створений на базі спільної програми УжНУ та Центральноконектикутського університету (США) за підтримки міжнародного фонду «Євразія». Згадана структура розвивається за трьома основними напрямками: по-перше, надання практичної допомоги підприємцям-початківцям при створенні підприємств, складанні бізнес-планів, по-друге, здійснення академічної діяльності учбово-практичного та консультативного характеру, по-третє, поширення знань у галузі економіки, підприємництва, бізнесу серед нового покоління. Зокрема, Бізнес-центр пропонує курси та консультації з комп'ютерної грамотності, ділової англійської мови, бухгалтерського обліку, управління бізнесом, бізнес-планування, веде школу підприємництва «Гранд-інтелект».

Вже згадувана Асоціація «Ужгород—XXI вік», очолювана депутатом міської ради В. Феєром, у 2001 р. виграла конкурс проектів у рамках програми БІЗПРО Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Метою ініціативи «Гаряча лінія» є підтримка підприємництва на Закарпатті шляхом надання підприємцям оперативної достовірної інформації та безкоштовних консультацій по телефону. Серед інших завдань проекту: виявлення найбільш поширених проблем

розвитку малого та середнього бізнесу, лобювання інтересів підприємців у місцевих органах державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.

6.3. ПЕРЕЧИНСЬКИЙ РАЙОН

Перечинський район має у своєму активі «перші кроки» з налагодження міжрегіонального транскордонного співробітництва. Мова йде про підписання Договору про співробітництво між Перечинською районною радою, Перечинською районною державною адміністрацією та Округним урядом у Гуменному Пряшівського краю Словацької Республіки. Цей документ передбачає налагодження партнерських зв'язків у галузі освіти, культури, спорту, охорони довкілля, туризму, економічної співпраці, сільськогосподарського виробництва, стихійних катастроф.

Водночас, підтримка зарубіжними донорами ініціатив органів влади чи неурядових організацій, спрямованих на стимулювання місцевого розвитку, не є поширеним явищем. Така ситуація пояснюється не відсутністю уваги міжнародних організацій до цього географічного ареалу Закарпаття, який за своєю соціально-економічною специфікою може стати цікавим «полігоном» для випробування моделі сталого розвитку сільської і, водночас, прикордонної території. Причина полягає у недостатній активності неурядових та самоврядних структур щодо залучення фінансових ресурсів та технічної допомоги зарубіжних партнерів.

Осередком, який вміло використовує можливості донорів для стимулювання розвитку місцевої демократії, зокрема самоорганізації громадян, є вже згадуваний Центр громадських ініціатив. Саме ця структура представляє у регіоні Творчий центр Каунтерпарт (м. Київ).

Саме за посередництва цієї структури Центр громадських ініціатив організував проект «Щасливе майбутнє!» (фінансування Агентства США з міжнародного розвитку), метою якого є соціальна адаптація дітей-сиріт.

У 2000 р. Центр громадських ініціатив був одним із партнерів Творчого центру Каунтерпарт у реалізації проекту налагодження міжсекторної співпраці, що був фінансований Фондом «Євразія».

Традиційно глибоким розумінням проблем території виділяється грантова політика Карпатського фонду. Зокрема, ця організація підтримала Центр громадських ініціатив щодо створення комітетів місцевого самоврядування, навчання їхніх керівників,

поліпшення благоустрою селища; проведення серії тренінгів для громадських організацій у сільських районах Закарпаття, усвідомлюючи їх інституційну слабкість та відсутність знань, навичок щодо виконання активної ролі у процесах місцевого розвитку.

Підтримка Карпатським фондом проекту Центру, окрім об'єктивних причин, зумовлювалася визнанням ролі, яку громадська організація відіграла у процесах місцевого самоврядування в м. Перечині. Саме завдяки ефективній співпраці Центру громадських ініціатив з селищною радою, останній у 1999 р. було надано грошовий приз Карпатського фонду за один із кращих прикладів самоврядування на території Карпатського Єврорегіону. Досвід, який, на думку Ради директорів Карпатського фонду, заслуговує на визнання, полягає у здійсненні проекту газифікації селища, написання його історії, проведення конкурсу для визначення кращого проекту гімну та прапору Перечина, що було описано вище.

Згадана громадська організація також має добрі результати співпраці з демократичною програмою TACIS. Так, тепер Центр готовий розпочати виконання проекту «Вирішення місцевих проблем — справа локальних громадських комітетів», мета якого полягає у сприянні розвитку місцевого самоврядування у населених пунктах Перечинського та сусіднього Великоберезнянського районів Закарпатської області шляхом створення та активізації діяльності неформальних локальних комітетів, надання їм постійної інформаційної та технічної допомоги і залучення для вирішення локальних проблем ресурсів місцевої влади та бізнесу. Результатами проекту, окрім створення локальних комітетів самоврядування, визначено створення дорадчих рад при 10 сільських головах з числа неформальних лідерів громад, релігійних конфесій та місцевих підприємців, що буде сприяти більш ефективному вирішенню всіх нагальних локальних проблем. Окрім того, Центр громадських ініціатив виконуватиме функції інформаційно-консультативного центру для представників локальних комітетів.

Ще однією неурядовою організацією, яка реалізовує свої громадські ініціативи за підтримки зарубіжних донорів, є Благодійний фонд підтримки дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування «Опіка». У 2000 р. їх проект «Майбутнє ромів», метою якого була соціальна адаптація дітей-сиріт ромської національності, був підтриманий Карпатським фондом. Цього року саме цей напрямок діяльності «Опіки» став об'єктом інтересу грантової програми Посольства Канади.

Окрім Центру громадських ініціатив та «Опіки», можливостями залучення коштів міжнародних організацій користується Перечинська філія фонду «Карітас».

6.4. РАХІВСЬКИЙ РАЙОН

Рахівщина впродовж 1997–2000 рр. була «ареалом» реалізації проекту «Створення передумов для екологічно зорієнтованого сталого розвитку гірських населених пунктів Рахівського району Закарпатської області», фінансованого Карпатським фондом у межах Програми комплексного розвитку сільських громад. Упродовж 1997–1998 рр. партнером згаданої міжнародної асоціації у підтримці цього проекту був також Міжнародний Фонд «Відродження», який з 1999 р. через зміну програмних пріоритетів припинив його фінансування. Ініціатором та основним виконавцем проекту виступила Рахівська районна рада, яка, в свою чергу, делегувала повноваження щодо його реалізації створеному Карпатському агентству регіонального розвитку. Інноваційною стороною цього проекту, підтриманого Карпатським фондом, є те, що цілком практичні ініціативи супроводжувалися розробкою районними та обласними органами влади «Комплексної програми еколого-економічного та соціального розвитку гірської Рахівщини на період 1998–2005 років», яка була затверджена Кабінетом Міністрів 16 березня 1998 року.

Основними напрямками реалізації проекту були наступні:

1. *Підтримка підприємницької діяльності*, зокрема створення Центру підтримки підприємництва, районної Спілки промисловців та підприємців, Агентства агро- та екотуризму, Кредитної спілки «Рахів». Створена інституційна інфраструктура стала основою для надання навчально-консультаційних послуг підприємцям, зокрема проведення тренінгів та семінарів з підприємцями, які працюють у м. Рахові та сільській місцевості, фермерам, навчання комп'ютерній грамоті, надання консультацій щодо складання бізнес-планів. Аналіз діяльності Карпатського АРР показує, що зі 130 осіб, які упродовж 1997–2000 рр. розпочали бізнес за сприяння агентства, станом на вересень 2000 р. продовжували свою діяльність 118. Переважна більшість нових підприємців започаткували справи, які відповідають засадам сталого розвитку гірської території, зокрема глибока переробка деревини, виготовлення сувенірів, сільський туризм, виготовлення гуцульських ліжників, бджолярство.

Перший досвід розгортання власного бізнесу вказав сільським підприємцям та фермам на потребу об'єднання обмежених локаль-

них ресурсів. Як результат, вже створено Асоціацію вівчарів, готується до легалізації відповідне об'єднання бджолярів. До речі, Асоціація вівчарів за посередництва корпорації ACDI/VOCA вже розпочинає співпрацю з представниками Нідерландів з розвитку молочної галузі у сільському господарстві району.

На останньому етапі реалізації проекту розпочала діяльність кредитна спілка, яка впродовж 2000 р. надала 12 мікрокредитів для започаткування власної справи жителями гірських районів.

Про успіхи локального підприємництва свідчить той факт, що Центром підтримки підприємництва разом з Асоціацією вівчарів та місцевим бізнесменом розроблено бізнес-план з виготовлення овечої бринзи та її реалізації у спеціально виготовленій дерев'яній сувенірній тарі. Окрім того, вже кілька років працює мале підприємство «Гінзура» по збиранню та переробці лікарських трав.

2. *Створення інфраструктури для розвитку туризму та рекреації*, зокрема формування Агентства агроекотуризму, Центру еколого-культурологічної інформації, які надавали консультації та проводили тренінги щодо відродження чи започаткування сільського та екологічного туризму в гірській Рахівщині. Як результат, 38 дворого-сподарств були сертифіковані як придатні для прийому туристів. Певні успіхи щодо розвитку сільського туризму дали підстави експертній комісії програми TACIS, в рамках якої виконується проект «Підтримка місцевого розвитку та туризму Карпатського регіону», визначити саме Рахівський район пілотним у Закарпатській області щодо розвитку цього виду туризму.

У 2001 р. логічним продовженням туристичних ініціатив, започаткованих у рамках гранту Карпатського фонду, є формування у с. Кваси школи сільського туризму «Едельвейс», в якій проходитимуть навчання сільські господарі по 120 годинній програмі з оволодіння методикою прийому та обслуговування туристів.

Як і проект в цілому, цей напрямок супроводжувався активною діяльністю щодо вироблення сприятливої політики органами влади різного рівня. Так, при прийнятті Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області» Карпатським агентством регіонального розвитку та Рахівською районною радою була врахована пропозиція про звільнення від оподаткування на період до 2004 р. доходів громадян, одержаних від надання туристичних послуг у гірських населених пунктах.

3. *Створення привабливого іміджу Рахівщини* — ця мікропрограма розгорталася як перелік рекламних заходів щодо пропаганди ціннос-

тей краю серед потенційних туристів, донорів, інвесторів, в цілому відвідувачів. Зокрема, за три роки в районі були проведені дві міжнародні виставки-ярмарки, чотири міжнародні конференції з проблем сталого розвитку, два міжнародних гуцульських фестивалі, фольклорні румунські фестивалі «Марцишор», які частково були підтримані ресурсами проекту. Учасниками конференції «Міжнародні аспекти вивчення та охорони біорізноманіття Карпат» були експерти Ради Європи, що сприяло налагодженню співпраці між представниками цієї авторитетної міжнародної організації та науковцями Карпатського біосферного заповідника, розташованого на території реалізації проекту. Ця ініціатива також викликала інтерес уряду Ліхтенштейну до започаткування технічної допомоги у розвитку заповідника та долини річки Білої Тиси.

Щодо друкованої та електронної рекламної продукції, то найбільш вдалим заходом є публікація фотоілюстрованого путівника «Рахів — місто в географічному центрі Європи», розробки WWW-сторінки Карпатського АРР, яка допомагає створити позитивне уявлення про район в цілому (www.Rakhiv.uzh.ukrtel.net/~card), рекламні буклети про можливості сільського туризму на Рахівщині. Доречно пригадати, що виконавчий директор агентства В. Хома мав можливість презентувати проект на зустрічі з послом США в Україні.

Значний потенціал у подальшому стимулюванні місцевого розвитку в громадах Рахівщини є підготовлені в рамках проекту Карпатського фонду людські ресурси, зокрема ті, що брали безпосередню чи опосередковану участь у його реалізації. Ці співробітники отримали можливість пройти програми стажування у Львівському центрі підтримки бізнесу «НьюБізнес», Українсько-Канадському бізнес-центрі м. Івано-Франківська, відповідній структурі Ужгородського національного університету, корпорації ACDI/VOKA, кредитних спілках «Хосен» та «Самопоміч», налагодити контакти з багатьма іншими неурядовими та науково-освітніми закладами.

Грант від Карпатського фонду став добрим початком для подальшого залучення коштів міжнародних програм на територію Рахівщини. Так, волонтери Карпатського АРР із США реалізували проект інформаційної служби посольства США (USIS) з розвитку демократичного суспільства, агентство отримало невелику суму коштів від Програми розвитку ООН (UNDP) на реалізацію проекту «Очищення та озеленення берегів річки Тиси після повені».

Окрім того, агентству вдалося налагодити результативну співпрацю з благодійною організацією «Український Карітас» щодо надання гуманітарної допомоги жителям району, потерпілим від повені в листопаді 1998 р.

Позаяк Рахівський район є прикордонною територією щодо Румунії, то з 1999 р. агентство та органи місцевого самоврядування налагоджують співпрацю у питанні створення українсько-румунського національного парку.

6.5. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

1. Фінансові та технічні можливості, які надаються в Україні міжнародними організаціями та їх програмами, є одним з ресурсів місцевого та регіонального розвитку. З таким твердженням погоджуються не лише зарубіжні та вітчизняні експерти, але й представники громадськості, до того ж різних суспільних секторів — органів влади, бізнесу та неурядових організацій. Міжнародні програми є не лише можливістю для залучення додаткової фінансової, технічної, консультативної, технологічної допомоги, але й ефективним механізмом територіального розвитку. До того ж, більша частина населення Закарпаття вважає, що «плоди» міжнародної допомоги задовольняють не корпоративні інтереси певного суспільного прошарку, а слугують розвитку громад та регіону в цілому. Водночас, існують і досить великі застереження, що найбільше користі від спрямування міжнародної допомоги в Україну мають власне представники зарубіжних країн.
2. Громадськість Закарпаття вважає найбільш доцільною формою міжнародної допомоги фінансову підтримку ініціатив, що пояснюється загальною позицією «локалізму», як про це свідчать загальні підсумки соціологічного опитування. Найкраще ідентифікувати та розв'язати проблеми місцевого розвитку можуть місцеві органи влади, місцевий бізнес та організована громадськість, а отже, і спрямувати ресурси на ці потреби.
3. Для місцевого та регіонального розвитку найбільший ефект міжнародна допомога створює тоді, коли її ресурси є спрямованими за пріоритетністю в економіку, соціальну сферу та освіту й підвищення кваліфікації людських ресурсів. Водночас, громадськість Закарпаття вважає, що найкраще реалізувати міжнародні проекти здатні неурядові організації та органи місцевого самоврядування, що, напевно, пояснюється існуючим досвідом

міжнародного співробітництва цих інституційних утворень, їхнім призначенням та здатністю діяти не на благо корпоративного підприємницького утворення, а для користі усєї громади.

4. Ефективне використання фінансових ресурсів міжнародних донорів для стимулювання процесів місцевого та регіонального розвитку є неможливим без існування державної стратегії регіонального розвитку, відповідних регіональних та місцевих стратегій, які б визначали конкретні джерела фінансування розвиткових програм та інші інструменти їх підтримки.
5. Ефективність діяльності міжнародних програм є прямо пропорційною сфокусованості їх пріоритетів на реальних проблемах географічно окреслених територій. Саме тому найбільше відповідають потребам місцевого розвитку у Закарпатській області програми Карпатського фонду, які зорієнтовані саме на вирішення «болючих точок», депресивних, переважно сільських за характером поселення, прикордонних, багатоетнічних територій;
6. Для міст, економіка яких і, зокрема малий та середній бізнес, досить динамічно розвиваються, важливою є підтримка міжнародними фондами діяльності бізнес-асоціацій, однак за умови чіткого фокусування ними своєї діяльності. Тенденція до утворення спеціальних інститутів розвитку територій, на кшталт агентств місцевого та регіонального розвитку, вимагає від міжнародних донорів пошуків співробітництва з цими структурами за умови акумулювання ними локальних ресурсів, зокрема наданих місцевими органами влади.
7. На території малого географічного ареалу співпраця з міжнародними програмами може об'єктивно стати «монополією» однієї неурядової структури, що пояснюється не її доступом до інформації, а вищим інституційним потенціалом, який об'єктивно склався. Така ситуація є невігдною з точки зору зарубіжних партнерів, тому «базове» громадське об'єднання повинно допомагати іншим підвищувати свій інституційний та інноваційний ресурс з метою створення ефекту синергізму в процесах залучення та використання коштів донорів.